

Anmeldelser

Politikens Store Fuglebog

Tommy Dybbro & Carl Christian Tofte. 393 sider, rigt illustreret i farver, udbredelseskort, CD ROM, indb. Politikens Forlag, København år. ISBN 87-567-6951-2. Pris kr. 299 i Naturbutikken.

Danmarks Store Fuglebog

Jens Overgaard Christensen. 360 sider, rigt illustreret i farver, 12 farvefotos, udbredelseskort, CD ROM, indb. Gyldendal, København år. ISBN 87-02-00633-2. Pris kr. 299 i Naturbutikken.

I den flod af fuglebøger, vi beriges med i disse år, foreligger nu disse to danske nyudgivelser, der ligner hinanden så meget, at det forekommer naturligt at sammenligne dem. Begge er store og tunge bøger forfattet af kendte danske ornitologer. Med begge følger en cd-rom med fuglestemmer (95 i Politikens, 151 i Gyldendals). Begge er rigt illustreret, Politikens viser således 344 danske og skandinaviske arter i mange dragter af Carl Christian Tofte, mens Gyldendals illustrerer 310 danske arter malet af bogens forfatter. De to kunstneres stil er formentlig velkendt af læseren. Personligt synes jeg, at der er mest liv i illustrationerne i Politikens bog, men alligevel har jeg ikke nogen klar favorit – nogle arter finder jeg bedst illustreret i den ene bog, andre i den anden. Således er såvel Overgaards Fjeldvåge i regn som Carl Christians Lærkefalk udsøgte kunstværker. På den anden side forekommer proportionerne på enkelte fugle forkerte, f.eks. Sortspættens i Politikens bog og Ellekragen og Kongeørnen i Gyldendals. Farvegengivelserne er gennemgående fine, men ikke i billedet af Ringduen i Gyldendals bog, og den siddende Hvepsevåge i Politikens er en katastrofe. Men det ændrer ikke ved, at illustrationerne i begge bøger hæver sig langt over gennemsnittet for nutidige fuglebøger. Vedr. illustrationer kan det tilføjes, at der i Gyldendals bog er farvefotos af andefuglevinger i forskellige dragter.

Politikens bog indledes med afsnit om at se på fugle og om fuglene og landskabet. En tabel giver en oversigt over 28 nyindvandrede ynglefugle, fra Tyrkerduen i 1950 til Sangsvanen i 2002. I det følgende afsnit findes to interessante tabeller, den ene med antallet af fuglepar pr km² i forskellige biotoper (hvor hede og klit kun har 20-40, mens ældre villakvarterer og tilgroede moser fører med op til 3000), den anden med arter, hvor Danmark huser en væsentlig del af verdensbestanden, enten som ynglefugle eller som vintergæster. Otte sider giver de vigtigste oplysninger om fuglenes bygning, sanser, træk osv. I forbindelse med artsgennemgangen præsenteres de enkelte fugleordener på hver én side. Hver art får ligeledes en hel side, som deles mellem tekst, illustrationer, et kort over udbredelsen i Vestpalæarktis, og en fast boks med total-længde, vingefang, kuld, rugetid og levealder.

Gyldendals bog indledes med afsnit om Danmark som fugleland (hvor de vigtigste fuglelokaliteter er vist på et kort), fuglekiggere, fugles anatomi, etik i naturen, og en vejledning om brug af bogen, alt sammen på syv sider. I artsgennemgangen får hver art også her én side, men da formatet er lidt mindre og typerne større end i Politikens bog, er teksten betydeligt kortere. Den er opdelt i faste rubrikker: forekomst, levested, udseende, stemme, rede, æg og unger, og føde. Dertil kommer for mange arter et yderligere afsnit, med tip til fuglekiggeren, og et udbredelseskort (ligeledes dækkende Vestpalæarktis) er obligatorisk.

Ingen af de to udgivelser egner sig som felthåndbøger, men haveejere vil sikkert have god gavn af begge. Det samme gælder skoler, og på bibliotekerne bør man selvfølgelig kunne finde dem. De er ligeledes oplagte som gavebøger – i begge tilfælde får man en virkelig flot bog for pengene.

Johannes Erritzøe

Avian migration

Peter Berthold, Eberhard Gwinner & Edith Sonnenschein (red.). 39 artikler fordelt på 7 kapitler. 610 sider, 174 illustrationer, indb. Springer 2003. ISBN 3-540-43408-9. Pris € 149,95.

Dette er beretningen fra et symposium afholdt i anledning af 100-året for Vogelwarte Radolfzell/Rossitten. Det er en god bog, hvor de mange forfattere efter bedste evne bringer den relevante forskning up to date. Jeg skal kort omtale og kommentere de artikler, der har interesseret mig mest, og som jeg bedst er i stand til at bedømme.

Francesco Bonadonna, Simon Benhamou og Pierre Jouventin skriver om, hvordan havfugle kan finde vej over de store afstande, undertiden tusindvis af kilometre, der er mellem fourageringsområderne og de øer, hvor de yngler. Mod forventning er der intet, der tyder på navigation ved hjælp af Jordens magnetfelt. Duft-navigation virker mere sandsynligt.

Janette H. Fischer, Ursula Munro og John B. Phillips beretter om de tasmanske brillefugles træk mod vinterkvarteret på det australske kontinent. Ved tragtforsøg, hvor fuglene anbragtes i kunstige magnetfelter, der simulerede geografiske forflytninger, syntes fuglenes reaktion at tyde på magnetiske navigation. Lignende forsøg af mig i Danmark i efteråret 2004 viste derimod ingen tegn på magnetisk navigation.

Rosi og Wolfgang Wilschko bringer en af deres utallige oversigter over trækfugles orienterings- og navigationsmekanismer. Der ikke meget nyt at hente, og som sædvanlig overvurderes magnetismens indflydelse. Her findes også de sædvanlige eksempler, ad hoc-fortolkninger samt bortfiltreringer af uønskede resultater.

Susanne Åkesson skriver om lang-distance navigation. Det er god oversigt, dog med udtalt berøringsangst over for 1) orientering/navigation efter solen og stjernerne, 2) duft-navigation, og 3) muligheden for andet og mere end simpel kalender- og kompas-orientering hos unge fugle på deres første efterårstræk. Efter svenske forhold er hun dog overordentlig kritisk over for det magnetiske kalender-og-kompas establishment – hun skriver ligeud, at der er problemer med kalender-og-kompas-hypotesen, ligesom hun ikke er afvisende over for min målområde-navigations-hypotese samt mine planetarie-forsøg (se DOFT 92: 283-289, 1998), hvor jeg påviser kompenserende orientering for simulerede forflytninger.

Danske (nu tyske) Henrik Mouritsen har forfattet en udmærket artikel om lang-distance trækernes orienteringsstrategier, dvs. hvordan de er programmerede og agerer i tid og rum. Der er ikke meget nyt i det beskrevne scenario, men det er godt og explicit forklaret, og han reducerer forskellen mellem de mekanismer og systemer, som man traditionelt har udstyret unge og gamle fugle med.

Roland Sandberg har skrevet om sammenhængen mellem fedtmængde og orientering. Magre fugle er ofte omvendt orienterede, og man kan fremkalde normal orientering henholdsvis omvendt orientering ved at opfede eller afmagre fuglene. Der synes også at være en sammenhæng mellem niveauet af binyrebark-hormonet corticosteron og trækretningen.

Hvis jeg skal opsummere med hensyn til vores forståelse af trækfuglenes orienteringssystem, så må det blive, at der er begyndende bevægelse på de førhen så stivnede fronter. Den magnetiske sæbeboble har aldrig været større, men den imploderer snart. Den kvalitative forskel på kompas-orientering og gradient-navigation er ved at flyde ud, og fuglene trækker stadig og finder vej uanset diverse misopfattelser hos og meningsforskelle mellem forskerne.

Jørgen Rabøl

Skagens Odde – en naturguide

Eigil Torp Olesen. 168 sider, mange farvefotos, indb. Geograf Forlaget 2005. ISBN 87-7702-417-6. Pris kr. 280 i Naturbutikken.

Lad mig starte med at fastslå, at der rent fuglemæssigt ikke er noget epokegørende at komme efter i denne smukke bog om Skagenhalvøen. De mennesker, som hvert forår med raketfart kommer til Skagen for at se en af de talrige sjældenheder, som området byder på, og lige så hurtigt forsvinder igen, kan snildt stoppe læsningen her.

Anderledes forholder det sig for den mere nysgerrige Skagen-elsker. Bogen er fuld af oplysninger om områdets geologi, flora og fauna, som klart viser, at fuglene ikke er det eneste særprægede ved Skagen. Desuden får forfatteren indflettet lidt kulturhistorie og nogle (ret beherskede) betragtninger om naturbeskyttelse. Bogens sidste 70 sider er en oversigt over de vigtigste lokaliteter på halvøen (en trekant med Skagen, Hirtshals og Frederikshavn som udgangspunkter). Den æstetiske side af sagen hjælpes godt på vej af et antal flotte farvefotos taget af forfatteren og Knud Pedersen.

Ornitologer, for hvem Skagen-trekanten består af Grenen-Flagbakken-Store Klit, kan hente inspiration til en udvidelse af aktivitetsområdet, i det mindste på 'de andre dage'. Jeg har kun fundet en enkelt fejl i teksten omkring det ornitologiske: Det er ikke Havterne, der er den dominerende terneart på Grenen, men Fjordterne.

For en lægmand (som jeg selv) er det en bog, som det vil være godt at have stående i reolen, så den kan findes frem efter behov. Den er indbydende og dertil behageligt pædagogisk på alle områder. Som supplement kan den enkelte bruger så have en specifik håndbog, der dækker vedkommendes særlige interesserer.

Erik Kramshøj

A Birdwatcher's Guide to Italy

Luciano Ruggieri & Igor Festari. 303 sider, mange kort, hft. Lynx Edicions, Barcelona, 2005. ISBN 84-87334-86-5. Pris € 25.

Denne bog om Italien inkl. Sicilien og Sardinien omtaler grundigt de 100 vigtigste fuglelokaliteter, og yderligere 40 nævnes mere kortfattet. I alt behandles 119 fuglearter og deres underarter, og ved hjælp af et register med videnskabelige og engelske navne kan man hurtigt finde frem til hvor den ønskede fugl med rimelig sikkerhed kan findes.

Bogen indledes med en beskrivelse af Italien og hvordan man kan rejse rundt i landet – bilen angives som det bedste rejsemiddel – og fortæller om hoteller, priser, vejr, flora osv. Det tilrådes at tilegne sig et basalt ordforråd og anskaffe sig en parlør, idet det kan være vanskeligt at finde engelsktalende italienere. Der gives en udførlig forklaring på hvordan bogen tænkes brugt, og et oversigtskort angiver med numre alle de beskrevne lokaliteter. Det følgende afsnit behandler de medtagne fuglearter, inkl. afsnit om udbredelse og status i Europa og Italien, artens foretrukne biotop, samt på hvilke af de omtalte lokaliteter arten kan træffes. Her kan man f.eks. læse, at Lille Tårnfalk er i fremgang og kan ses på ikke mindre end 35 af de omtalte steder, og at der kun yngler 130-180 par Rød Glente (mod 4-500 par i 1975 ifølge Génsbøls *Fuglene i Europa* fra 1984). Derpå følger beskrivelsen af de udvalgte lokaliteter, med angivelse af hvordan man finder frem til dem, hvilke måneder der er bedst, habitatet og højden over havoverfladen, samt en liste over regelmæssigt optrædende fugle og mindre almindelige arter, inkl. præcise angivelser af hvor man kan finde dem. Desuden nævnes nærliggende lokaliteter og hvilke arter man kan forvente at se der. Bogen, der er meget brugervenligt opbygget, kan varmt anbefales til enhver fugleinteresseret italiensfarer.

Johannes Erritzøe

Common Birds in Oman - an identification guide

Hanne & Jens Eriksen. 256 sider, mange farvefotos og udbredelseskort, hft. Al Roya Publishing, Muscat, Oman, 2005. Pris £ 20.

Denne bog er en mellemtung mellem en field guide, en fotobog og en kunstbog, førstnævnte på grund af Format (21×14cm) og vægt gør bogen egnet i felten, og den rummer omkring 400 fotos af 250 arter og en tekst, der giver de vigtigste oplysninger om fuglene, inkl. et kort over deres udbredelse i Oman. Fotografierne er af en sjælden høj karat. Forfatterne har levet i Oman i 19 år og har skrevet flere fuglebøger.

På indersiden af det stive omslag har bogen et kort over Oman, hvor alle de i bogen nævnte lokaliteter er angivet. Nogle indledende afsnit giver en anvisning på bogens brug, lidt om kikkerter, om hvordan man artsbestemmer en fugl, om uskrevne regler for god feltornitologisk skik og brug, og andet. I hovedafsnittet er fuglene inddelt efter biotoper: 1) haver, parker og landbrugsområder, 2) kyster, 3) søer og laguner, 4) bjerge og ørkener, og 5) Dhofar-området i Sydoman. Teksten til arterne er kort med hovedvægten på identifikation. Under hver tekst er en kalender, der på en smart måde viser i hvilke måneder, man kan træffe fuglen. Oman er et spændende område, i nord med europæiske og asiatiske fuglearter, mens de fleste fugle i syd, hvor klimaet og vegetationen er helt anderledes på grund af sommermonsunen, er af afrikansk oprindelse.

Går rejsen til Oman, vil *Birds of the Middle East and North Africa* fra 1988 nok være den mest dækkende bog at tage med sig, da alle 350+ arter i Oman er medtaget, om end i ret kedelige, blege afbildninger. Men er der plads i rygsækken, vil Hanne og Jens Eriksens skønne bog nok i mange tilfælde være den, der benyttes mest. Og hvis den først er anskaffet efter rejsen, vil de skønne fotos kunne genopfriske mange dejlige oplevelser fra det spændende land.

Johannes Erritzø

Cranes - where, when and why?

Göran Lundin (red.). 228 sider, mange farvefotos, diagrammer og kort, uindb. Vår Fågelvärld Suppl. 43, 2005. ISBN 91-88124-32-0. Pris kr. 275 i Naturbutikken.

Dette er en usædvanlig fuglebog! Det er en guide, ikke over et område i ("Where to watch birds..."), men over en bestemt art – Tranen – og gældende for det meste af Europa.

Bogen tager nogle meget moderne og aktuelle temaer op i afsnit om traneturisme, Traner og konflikter med landbruget, samt organisering af tranetællinger på de store rastepladser. Således tages læseren med på en rejse fra nord til syd i Europa for at besøge de store rastepladser for trækkende eller overvintrende Traner, og for at se på den lokale forvaltning af Tranerne. Disse afsnit er forfattet af lokale traneeksperter.

Vi starter med de svenske og finske raste- og samlepladser og fortsætter tværs over Tyskland og gennem Frankrig – hvor store rastepladser er opstået i de seneste årtier – til Spanien. Bortset fra dele af Estland og Ungarn er Østeuropa udeladt, idet guiden koncentrerer sig om den vestlige trækrute. De for danskere velkendte tranesteder, Hornborgasjön i Sverige og Rügen-Bock-regionen i Mecklenburg, er selvfølgelig omtalt i rigt mål.

Bogen berører stort set ikke Tranen som ynglefugl og handler mere om praktiske aspekter af forholdet mellem Trane og menneske end om Tranen selv. Tranerne forekommer på de store rastepladser i tal, der minder om gæssenes på de hjemlige rastepladser i marsken, og i problematikken omkring forholdet til landbrugsinteresserne er der mange lighedspunkter mellem gæs og Traner. Bogen præsenterer erfaringer omkring disse forhold fra hele Europa og giver gode råd om hvordan konflikterne kan håndteres, f.eks. ved afværgeforanstaltninger på nysåede marker, hvor Tranerne æder kornet. Herunder fodring, som er blevet mere og mere udbredt.

Omkring de store rastepladser er der mange steder opstået en egentlig traneturisme med besøgscentre, skiltning, hoteller, guidede traneture osv. På den måde kan Tranerne også føre til en øget omsætning i lokal-samfundene, som en slags kompensation for skaderne på markerne. Hvordan de ofte store besøgstal håndteres, så fuglenes behov for fred og ro også tilgodeses, gives der ligeledes eksempler på.

Bogen er speciel ved sin noget reportageagtige form, bl.a. med præsentation af adskillige europæiske tranentusiaster. Der er mange fotos af lokale hold af tranetællere og andre aktive, og de involveredes engagement fornemmes bogen igennem. Der er tilmed tranepoesi i bogen – hvor har man før læst et digt om Tranens fældning?

Bogen er rigt illustreret med fotos og kort, og faktisk er der klemt så mange fotos ind på siderne, at de hver for sig bliver for små. For de rejselystne er der masser af henvisninger til lokale traneargumentationer og alm. turistinformation om hoteller m.m. omkring de forskellige rastepladser. Bogen kan således anbefales som en moderne guide for den, der vil besøge områderne, eller som interesserer sig for forvaltningsproblematikken.

Jesper Tofft

Wissenschaftler in turbulenten Zeiten

Eugeniusz Nowak. 432 sider, 110 s/h fotografier. Stock & Stein, Schwerin, 2005. Pris ikke oplyst.

Denne bog giver en samling biografier over 50 fremtrædende og fortrinsvis professionelle ornitologer og naturbevarere, der levede fra sidst i 1800-tallet og op gennem 1900-tallet. Hovedformålet har været at skildre de pågældendes liv og virke i skyggen af nazismen og kommunismen, hvorfor de biograferede personer naturligt nok mest er fra Central- og Østeuropa: 15 tyske, 14 russiske og 8 polske, mens resten er fra andre, især europæiske lande. Forfatteren er født og opvokset i Polen og har i mange år boet i Tyskland (Bonn). Videnskabeligt

har han beskæftiget sig med vildtbiologi (vandfugle) og træk samt økologi og naturbevarelse. Derudover har han skrevet talrige artikler, bogen *Erinnerungen an Ornithologen, die ich kannte*, og en rigt illustreret bog om den navnkundige Erwin Stresemann. Ud over sit personlige arkiv har han baseret den aktuelle bog på relevant litteratur, omfattende arkivstudier og vidnesbyrd fra over 80 kontaktede personer.

Bogens første kapitel fortæller om Stresemann, hans betydning for tysk og europæisk ornitologi og hans mod og mandshjerte under balancegangen med de nazistiske myndigheder (bl.a. promoverede han i det sorte krigsår 1942 Finn Salomonsen, der var af jødisk afstamning, til den ærefulde post som korresponderende medlem af det tyske ornitolog-selskab!). Efter kapitlerne "Østpreussen, Sibirien, Auschwitz – skæbner i de værste år" og "Flygtninge, fordrevne, tvangsforflyttede og fanger" omtaler Nowak i kapitlet "Liv og forskning i en farefuld verden" ud over bl.a. Konrad Lorenz og Bernhard Grzimek også danskeren Hans Johansen, som efter mange eventyrlige år med studier af Sibliens fugle endte som ringmærkningschef på Zoologisk Museum. Derefter følger kapitlerne "Mellem indre emigration og tilpasning" og "Blik på fortiden, en verden af spioner og nutiden" samt et slutkapitel om prof. Ernst Schäfer, der var en nær ven af Heinrich Himmler, var leder af den store tyske Tibet-ekspedition 1938-39, og havde tætte forbindelser med den berømte og ligeledes nazi-inficerede, svenske forskningsrejsende Sven Hedin.

Bogen giver et velskrevet og spændende – til tider rystende – indtryk af, hvordan det var at arbejde som ornitolog i en nazistisk eller kommunistisk hverdag præget af politisk betingede begrænsninger og ydmygelser, af fyringer, stikkervirksomhed og arrestationer samt i værste tilfælde Gulag- eller koncentrationslejre og fuldbyrdede dødsdomme. Langt de fleste af de 50 skildrede personer var imod systemet. De to mest prominente undtagelser (foruden Schäfer) var nazisten og fugle- og pattedyrforskeren Hans Kummerlöwe (senere Kumerloeve) og SS-officeren Günther Niethammer, der under sin etårige tjeneste i Auschwitz udarbejdede en afhandling om fuglelivet i og omkring verdenshistoriens største udryddelseslejr!

Torben Wolff

Også modtaget:

Politikens Bog om Havens Dyreliv

Lars Gejl. 217 sider, mange farvefotos, indb. Politikens Forlag, København, 2005. ISBN 87-567-7257-2. Pris kr. 249.

Lars Gejl er naturfotograf og forfatter. Hans bøger om natur omfatter *Glimt af den danske urskov* og *Ulven i Danmark*. Et vigtigt afsnit i foreliggende bog omhandler havens fuglevenlige indretning og beplantning. Foderpladser, redekasser og andre dyrevenlige anlæg beskrives også. Alle de dyr, der almindeligt forekommer i en have, behandles, fuglene på 81 sider.

Fugletræk

Morten D. D. Hansen. 35 sider, mange farvefotos, hft. Natur og Museum nr 3, 2005. Naturhistorisk Museum, Århus. ISBN 87-89137-97-3. Pris kr. 60.

I dette hæfte får man en ganske fin introduktion til fuglenes træk, deres flyvemåder, træktidspunkter og ruter, deres orienteringssans og brug af "kompasser", samt om hvordan trækket tilpasses fuglenes levevilkår og dermed også ændrer sig med tiden. Alle gode træksteder i Danmark er beskrevet, med angivelse af under hvilke vindretninger og vejrforhold, det er gunstigst at besøge dem.

Blæksprutter

Frank Jensen. 35 sider, mange farvefotos, hft.. Natur og Museum nr 2, 2005. Naturhistorisk Museum, Århus. ISBN 87-89137-96-5. Pris kr. 60.

I Danmark findes der omkring 20 arter blæksprutter. Hæftet beskæftiger sig med deres varierende anatomi og biologi. Vi kan læse om bevægelsesmønstre, farveskift og meget andet.

Sporfossiler

Jan Gruwier Larsen. 35 sider, mange farvefotos, hft. Natur og Museum nr 4, 2005. Naturhistorisk Museum, Århus. ISBN 87-89137-98-1. Pris kr. 60.

Forstenede (fod)spor fra fortiden er fascinerende. Dette hæfte, med mange fine fotos, åbner for denne ukendte verden.

Sommerbukken - råen og lammet

Michael Sand. 156 sider, rigt illustreret med farvefotos, indb. Gyldendal, København, 2005. ISBN 87-02-04233-9. Pris kr. 349.

Bogen fortæller i fotos og få ord om råvildtets færd i sommerhalvåret. Billederne er af en sjælden kunstnerisk kvalitet, som må glæde enhver natursker og jæger.